

STEUNPUNT MILIEU & GEZONDHEID

Versie

4

STEUNPUNT MILIEU EN GEZONDHEID

ILSE LOOTS

BERT MORRENS

DRIES COERTJENS

KAREN GOEYENS

*met dank voor de inbreng
van de wetenschappers en de Stuurgroep van het
Steunpunt Milieu en Gezondheid 2016-2020
en auteurs Lieve Goorden en Hans Keune voor de eerste generatie spelregels.*

Spelregels

Risicocommunicatie

GOEDGEKEURD OP DE STUURGROEP VAN 7 NOVEMBER 2016

Spelregels

Risicocommunicatie Steunpunt

Milieu en Gezondheid

© STEUNPUNT MILIEU EN GEZONDHEID

p/a
Fac.ulteit Sociale Wetenschappen
Sint Jacobstraat 2
B - 2000 Antwerpen
België
tel.: +32-3-265.55.38
e-mail: bert.morrens@uantwerpen.be
<http://www.uantwerpen.be/>
<http://www.milieu-en-gezondheid.be/>

Spelregels bij externe communicatie

De basis voor dit document ligt in de Spelregels van het Steunpunt Milieu en Gezondheid 2001-2006, 2007-2011 en 2012-2015. Om de voorliggende versie voor te bereiden, hebben sociale wetenschappers van het Steunpunt in samenwerking met de andere wetenschappers en de leden van de stuurgroep Milieu en Gezondheid de spelregels voor risicocommunicatie geëvalueerd. De tekst is vervolgens aangepast en goedgekeurd op de Stuurgroep van 7 november 2016 en vult conform artikel 5.5 van de algemene beheersovereenkomst op de steunpunten, het huishoudelijk reglement aan.

INLEIDING

H

et Steunpunt Milieu en Gezondheid wil in principe alle relevante personen of groepen bij het werk van het Steunpunt betrekken. Relevantie wordt in hoofdzaak bepaald door de wijze waarop de meest betrokken en meest verantwoordelijke actoren een bepaalde

Voor het Steunpunt Milieu en Gezondheid willen we een relevante betrokkenheid van diverse actoren creëren. De spelregels dienen om de kwaliteit van de betrokkenheid te bewaken.

kwestie inschatten. Het Steunpunt en de Stuurgroep dragen er samen zorg voor om op basis van dossiervorming over de kwestie en door netwerking deze relevante groepen telkens goed in te schatten. De betrokkenen kunnen zowel wetenschappers, experts, overheden, burgers, maatschappelijke sectoren als belangengroepen zijn. Het kan daarbij gaan om groepen die zich spontaan kenbaar maken of actief aandienen in de risicocommunicatie én om groepen die hoewel passief, toch van belang zijn voor de probleemdefinitie van het specifieke milieu & gezondheidsvraagstuk. Dit is belangrijk omdat we een zo breed mogelijke maatschappelijke betrokkenheid willen creëren. Elke situatie vraagt echter om aangepaste vormen van betrokkenheid.

In het kader van risicocommunicatie in en buiten het Steunpunt Milieu & Gezondheid verdienen bovendien de interdisciplinaire samenwerking (tussen experts van verschillende disciplines) en transdisciplinaire samenwerking (tussen wetenschappers en niet-wetenschappers, bv. vertegenwoordigers van de overheid) speciale aandacht. De sociale wetenschappers van het Steunpunt zullen verder werk maken van het ontwikkelen van vocabulaire dat de inter- en transdisciplinaire samenwerking en –communicatie kan beschrijven en versterken.

Om de kwaliteit van betrokkenheid en samenwerking te bewaken hebben we een aantal spelregels opgesteld. Deze spelregels zijn vertaald in een aantal uitgangspunten, kwaliteitseisen en aandachtspunten die als toets gelden bij elke belangrijke ontwikkeling of keuze in de voortgang van de onderzoeksprojecten.

**VERDER WORDT IN DEZE TEKST VERSTAAN
ONDER:**

- **HET STEUNPUNT:** het Steunpunt Milieu en Gezondheid 2016-2020, begrijpende het project, de onderzoeken, de (interne en externe) activiteiten en de promotoren en onderzoekers als partijen en partners zoals omschreven in de beheersovereenkomst en de samenwerkingsovereenkomst enerzijds en het inhoudelijke meerjarenprogramma en de jaarplannen anderzijds.
- **HET CONSORTIUM:** de groep van deelnemende instellingen die het project Steunpunt uitvoert en die wordt vertegenwoordigd door Universiteit Antwerpen, initiator van het Steunpunt. Prof. Dr. Ilse Loots staat in voor de financiële opvolging van het steunpunt.
- **DE COÖRDINATOR:** de coördinatie van het Steunpunt berust bij VITO, Prof. Dr. Greet Schoeters, programma manager Milieu en Gezondheid van het VITO en tevens als hoogleraar verbonden aan Universiteit Antwerpen. De coördinator is tevens voorzitter van het Dagelijks Bestuur.
- **DE WOORDVOERDER:** Dr. Vera Nelen, Directeur van het Provinciaal Instituut voor Hygiëne, of bij delegatie door het Dagelijks Bestuur een andere promotor voor bijzondere situaties.
- **DE OPDRACHTGEVER:** de Vlaamse regering en in het bijzonder de functioneel bevoegde overheid, vermeld in de beheersovereenkomst en voorzitter van de Stuurgroep.
- **DE STUURGROEP:** de groep van afgevaardigden van de opdrachtgever, andere overheden en adviesorganen enerzijds en de opdrachthouder anderzijds, die instaat voor de inhoudelijke opvolging van de werking van het steunpunt.

Uitgangspunten en argumenten voor betrokkenheid

Als Steunpunt vertrekken we vanuit een aantal uitgangspunten die aansluiten bij gangbare wetenschappelijke opvattingen over risicocommunicatie en ook meer en meer vermeld worden in beleidsdocumenten.

UITGANGSPUNTEN

- Iedereen bekijkt milieu- en gezondheidsproblemen vanuit zijn of haar eigen achtergrond: verschillen in risicobeleving berusten op uiteenlopende definities van milieu- en gezondheidsproblemen en van oplossingen. Dit geldt voor alle relevante betrokkenen; zowel voor wetenschappers, belangengroepen, vertegenwoordigers van de overheid als burgers.
- Alle betrokkenen bij het debat over milieu- en gezondheidsproblemen nemen in dat debat in principe een waardevolle positie in. Dit geldt ook voor ervaringskennis van burgers die tot dusver in risicocommunicatie nauwelijks werd aangesproken.
- Eenrichtingscommunicatie is niet doeltreffend. De overtuigingslogica, die eenzijdig tracht de expertvisie over te brengen bij andere actoren, wordt daarom vervangen door een logica die gericht is op vertrouwen, functionaliteit en democratische principes (zie verder) en tweerichtingsverkeer veronderstelt.
- Alle vormen van kennis (wetenschappelijk inzicht, ervaring en waarden) zijn in principe relevant voor het debat over milieu- en gezondheidsproblemen en moeten daarom ernstig genomen worden. In veel gevallen kan niet objectief worden vastgesteld wat relevante kennis is. Relevantie wordt in hoofdzaak bepaald door de wijze waarop de meest betrokken en meest verantwoordelijke actoren een bepaalde kwestie inschatten. In het geval van het Steunpunt Milieu & Gezondheid gebeurt het inschatten meestal door een combinatie van wetenschappers, intermediairen en

overheidsvertegenwoordigers. Het Steunpunt en de Stuurgroep dragen er samen zorg voor om op basis van dossiervorming over de behandelde onderwerpen en door hun netwerking deze relevante kennis telkens goed in te schatten. Het is de bedoeling dat de sociale wetenschappers van het Steunpunt werken aan een *procedure voor de vaststelling van relevante kennis* in hun concrete projecten.

- Het voorzorgprincipe, dat stelt dat beleidsmaatregelen kunnen overwogen worden ook al is nog geen wetenschappelijke consensus bereikt over het dossier, is een belangrijke optie inzake milieu en gezondheid.
- Het principe van subsidiariteit, dat respect opbrengt voor de onderscheiden en complementaire rol van lokale en bovenlokale kennisproducenten en beleidsmakers. Het lokale en bovenlokale perspectief op de relevante kennis en ernst van milieugezondheidsrisico's en geschikte oplossingen kunnen immers verschillen. Onderzoeksopdrachten van het Steunpunt raken belangen van diverse niveaus aan.
- Meningsverschillen tussen wetenschappers bij interpretatie van gegevens en wetenschappelijke onzekerheden zijn een normaal verschijnsel. Dit is een gevolg van het complexe karakter van milieu- en gezondheidsproblemen.
- 'Grenzenwerk' bij complexe materies zoals milieugezondheid maakt dat ook meningsverschillen over interpretaties voor kunnen komen tussen kennisproducenten en beleidsmakers. Debat wordt daarom ook hier als een positieve uitdaging opgevat, niet als een probleem.

BELANGRIJKE ARGUMENTEN VOOR PARTICIPATIE ZIJN:

- De kennisbasis over het onderwerp wordt uitgebreid via verdieping en verbreding (*functioneel argument*). Omwille van de complexiteit is kennisinbreng vanuit diverse hoek zeker ook van belang. Gezien het gebrek aan eenduidigheid, onzekerheden en verschil van mening is maatschappelijk debat een relevante vorm van kennis. Teveel de nadruk leggen op het streven naar consensus (consensusdrang) kan het zicht op een diversiteit aan kennis en meningen belemmeren
- De betrokkenheid van relevante groepen bij het proces van kennisproductie, kennisinterpretatie en vertaling van kennis naar beleid wordt vergroot (*instrumenteel argument*).
- Participatie verdiept het democratisch karakter van de gemaakte beoordelingen, afwegingen en keuzes (*normatief argument*). Participatie moet hierbij beleidsgericht zijn.

Kwaliteitseisen voor betrokkenheid

Om recht te doen aan de uitgangspunten worden een aantal kwaliteitseisen geformuleerd.

Neutraliteit

- Neutraliteit van (de promotoren en onderzoekers binnen) het Steunpunt is een nobel streven maar kan nooit volledig gewaarborgd worden, aangezien iedereen opereert vanuit zijn achtergrond en doordat wetenschappers altijd afhankelijk zijn van financiering voor hun werk. Neutraliteit en onafhankelijkheid zijn in dat opzicht doe-woorden. Individuele deelnemende promotoren en onderzoekers streven na in het kader van de activiteiten van het steunpunt technisch en moreel onafhankelijk te opereren, wetenschappelijke criteria te hanteren en de werkwijze, bekomen resultaten en de limieten ervan helder en begrijpbaar te communiceren.
- Transparantie over de kennisontwikkeling en beleidsadvisering en het systeem van peer review zijn belangrijke hulpmiddelen. De individuele vrijheid en deontologie van wetenschappelijk onderzoek en publiceren hoeft dan ook niet in tegenspraak gezien met ruimte voor overleg rond het onderzoek met andere kennisproducenten, met beleidsmakers en maatschappelijke geledingen, vanuit hun specifieke doelstellingen.

Participatie

- Gelijke kans tot deelname en inspraak bij betrokkenheid bij het werk van het Steunpunt kan in de praktijk moeilijk waargemaakt worden. Wel kan de kwaliteit van participatie verhoogd worden door het proces dat leidt tot inrichting van inspraak goed te kaderen en transparant te maken.
- Vanuit het Steunpunt wordt getracht om, met de hulp van organisaties die actief zijn op het terrein, ook relevante actoren die zich niet spontaan aanbieden om actief te participeren, te betrekken bij het onderzoek.

- Samen met de betrokkenen wordt de procedure van de participatie op voorhand besproken en eventueel bijgestuurd.
- Mensen of organisaties die zich, na het opstellen van de procedure, spontaan aanmelden om te participeren, dienen deze procedure te onderschrijven.
- Minimaal vereist publieke participatie een effectieve bekendmaking, voldoende informatie, geschikte procedures en het expliciet verslag brengen van de reactie op de uitkomst van deze publieke participatie.
- Participatievormen of –technieken moeten onbevooroordeeld zijn ten aanzien van de verschillende visies.
- Voor- en nadelen en andere afwegingen tussen verschillende waarderingen of beleidsopties voeden mee het debat en worden niet geïsoleerd van de publieksparticipatie.
- Iedereen moet kunnen volgen waar het over gaat: het taalgebruik en de stijl waarin wordt gecommuniceerd moeten aangepast zijn aan de doelgroep. De toets gebeurt door ontwerpen minimaal voor te leggen aan de sociale wetenschappers van het Steunpunt en bij voorkeur ook aan bevoorrechte getuigen.

Risicocommunicatie

- Communicatie over milieu- en gezondheidsproblemen wordt zo veel mogelijk vergezeld van verschillende mogelijke referentiekaders, oplossingsscenario's of denkpistes. Dit kan bijvoorbeeld ook een beschikbaarheid zijn voor vragen van het publiek, of een planning of kalender waarbinnen de overheden zich engageren om dergelijke scenario's uit te werken.
- De communicatie over en weer tussen alle betrokkenen verloopt dynamisch en moet actief worden opgevolgd. Voor elke externe communicatie wordt in een vroeg stadium een inhoudelijk bevoegde hoofdverantwoordelijke aangeduid, ofwel langs de kant van het Steunpunt ofwel langs de kant van de overheid. De eindverantwoordelijkheid voor elke steunpuntgerelateerde communicatie ligt bij de woordvoerder. Afspraken kunnen daarom niet beschouwd worden als eindpunt van een dialoog maar eerder als een stap binnen een ontwikkelings- en onderhandelingsproces. Situaties die nog niet besproken zijn, kunnen later worden opgenomen en vormen het voorwerp van onderhandelen tussen alle betrokken partijen.
- Openbaarheid van gegevens en transparantie van procedures wordt maximale invulling gegeven, met het nodige respect voor de bescherming van de private levenssfeer (privacy).
- Het is cruciaal de controverses en onzekerheden in een dossier kenbaar te maken in de externe communicatie. Dit betekent echter niet dat controverses in het openbaar beslecht moeten worden. Wel is het waardevol verschil in standpunten naar voren te brengen indien na discussie is gebleken dat verschil van mening onoverbrugbaar is. Het Steunpunt laat daarom de eindrapportering aan de Stuurgroep over een onderzoeksactiviteit steeds vergezelen van een duiding van de relevante onzekerheden en de beleidsrelevantie.

Noodzakelijke toets om aan de uitgangspunten en kwaliteitseisen te voldoen.

An de uitgangspunten en bijhorende kwaliteitseisen wordt voldaan als bij elke belangrijke keuze of beslissing in de loop van de projecten volgende aandachtspunten ter discussie worden gesteld. Het is van belang van de “noodzakelijke toets” een schriftelijk spoor na te laten.

A A N D A C H T S P U N T E N :

- Een vraag die beantwoord moet worden is, **wie** de relevante betrokkenen zijn. We denken hierbij bijvoorbeeld aan: overheden, burgers, wetenschappers, maatschappelijke sectoren en belangengroepen. Daarnaast moet de vraag beantwoord worden, binnen welk segment of geografisch gebied (waar) deze betrokkenen zich bevinden. Het definiëren en kiezen van relevante betrokkenen zal in hoofdzaak bepaald worden door de wijze waarop de meest betrokken en meest verantwoordelijke actoren een bepaalde kwestie inschatten. Het Steunpunt en de Stuurgroep dragen er samen zorg voor om op basis van dossiervorming over de kwestie en door netwerking deze relevante groepen telkens goed in te schatten.
- Bij belangrijke beslissingsmomenten die verstrekkende gevolgen hebben voor de verdere ontwikkeling van de projecten in het Steunpunt moet de vraag beantwoord worden over **wat** gecommuniceerd wordt (wat houden die keuzes precies in?).
- In alle fasen van het project (of de deelprojecten) doen zich belangrijke beslissingsmomenten voor. De vraag die hierbij beantwoord moet worden is **wanneer** er in elke fase wordt gecommuniceerd.
- De inbreng van elke betrokkene moet worden omschreven. De vraag die beantwoord moet worden is de manier **hoe** dit best kan gebeuren. Er bestaan verschillende vormen van betrokkenheid die kunnen variëren van ‘geïnformeerd worden’ tot ‘inspraak’ en ‘samenwerking’. Het antwoord op

de hoe-vraag zal ook verduidelijken via welke kanalen de betrokkenen kunnen worden uitgenodigd.

- De antwoorden op bovenstaande vragen moeten naar de betrokkenen beargumenteerd worden. De vraag die hier voorligt, is **waarom** men op deze wijze gaat communiceren.

Leidraad bij voorstelling wetenschappelijke resultaten.

Bij voorstelling van wetenschappelijke resultaten van het Steunpunt (in eerste instantie binnen het Steunpunt en de Stuurgroep) is het van belang dat de uitgangspunten en bijhorende kwaliteitseisen inzake risicocommunicatie worden gerespecteerd. Het is van belang hiervan een schriftelijk spoor na te laten. Een korte nota over wie, wat, wanneer, hoe en waarom kan centraal bij de coördinator van het Steunpunt verzameld worden en dan binnen het Dagelijks Bestuur en de Stuurgroep van het Steunpunt verspreid worden. In het geval van resultaten met betekenis voor andere beleidsactoren wordt deze communicatiestrategie, bijvoorbeeld onder de vorm van een communicatieplan, ook afgetoetst bij de relevante lokale en andere beleidsactoren. Voor de inhoudelijke bespreking van de (doorwerking van) resultaten gelden volgende aandachtspunten.

A A N D A C H T S P U N T E N :

- Is bij de resultaten sprake van wetenschappelijke onzekerheden? Zo ja, welke?
- Wat is de beleidsrelevantie van de bevindingen? Wat is de maatschappelijke relevantie?
- Is er maatschappelijke belangstelling voor resultaten? Zo ja, van wie, in welke vorm?
- Wat is de relevantie van maatschappelijk debat rond deze kennis? Is het relevant om maatschappelijk debat op te starten, te stimuleren? Indien ja, met wie, waar?
- Wat is de relevantie van het opzetten van een apart communicatie-initiatief rond deze kennis?
- Welke referentiekaders (WHO, EU, normering) kunnen de interpretatie van de kennis ondersteunen?
- Welke handelingsmogelijkheden, bv. in preventief opzicht, kunnen in de communicatie worden opgenomen? Bijvoorbeeld gericht aan burgers, overheden, bedrijven, professionals en wetenschappers.

Minimale afspraken

Het is van belang dat voordat er sprake is van geplande, externe communicatie, alle betrokkenen binnen het Steunpunt en de opdrachtgever geïnformeerd worden. Zowel het consortium als de overheid hebben het initiatiefrecht tot het bijeenroepen van een overleg over een communicatiestrategie. Bij zaken die zich spontaan of onvoorzien aandienen wordt geen standpunt ingenomen namens het Steunpunt als daar niet eerst over is overlegd binnen het consortium. Nadien dient terugkoppeling te gebeuren naar de stuurgroep.

Het is de bedoeling dat onderzoekers en overheden hun **specifieke rollen** kunnen opnemen en zelf communiceren over datgene waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Waar het eindconclusies betreft in termen van beleidsmaatregelen zijn het de betrokken Ministers die dit naar buiten brengen en als gastheer of -vrouw fungeren. Functioneel bevoegde administraties worden daarbij afgevaardigd. De communicatiestrategie maakt hierover de relevantie en concrete intenties duidelijk in een vroeg stadium. Het Dagelijks Bestuur van het Steunpunt vormt het forum waarop de externe communicatie van de onderzoeksresultaten interdisciplinair wordt getoetst en de kalender voor externe communicatie wordt vastgesteld. De kalender wordt voorgelegd aan de stuurgroep. De sociale wetenschappers van het Steunpunt adviseren over verdere uitwerking en implementatie. Het is niet de bedoeling dat zij in de plaats treden van de onderzoekers of overheid. Wel kan er advies ingewonnen worden en kunnen ze worden aangezocht als gespreksleider of moderator van een gesprek of discussie met het publiek indien de woordvoerder zelf in het panel is opgenomen of een voordracht dient te geven. De sociale wetenschappers van het Steunpunt zijn verantwoordelijk voor de opvolging van de communicatieresultaten met het oog op de verdere verbetering van de spelregels voor communicatie.

Ervaring met de voorgaande meetcampagnes heeft uitgewezen dat volgende afspraken **standaard** kunnen voorzien blijven in de collectieve en de individuele communicatiestrategie bij biomonitoring:

- Reeds bij de start van de biomonitoring informeren we zo goed mogelijk de volgende groepen: bevolking, lokale en bovenlokale overheden, professionele intermediairen en belangengroepen. Er zal onder andere geïnformeerd worden over de opzet van het onderzoek, de gemaakte onderzoekskeuzes, de onderzoeksplanning en het soort resultaten dat men kan verwachten.

- Bij tussentijdse communicatie geven de onderzoekers steeds aan hoever ze staan in het onderzoeksproject (welke onderzoekstap?). Bij de eindcommunicatie worden indien mogelijk geacht door Stuurgroep en Steunpunt, eveneens uitspraken gedaan over de beoordeling van de data, mede aan de hand van referentiekaders. De data worden niet beschikbaar gesteld voordat de onderzoekers er zelf een interpretatie aan hechten.

- Vertraging of ingrijpende wijzigingen in het onderzoeksproces of ingrijpende wijzigingen worden ook extern gecommuniceerd.

Communicatie van individuele resultaten

Individuele data die gemeten worden binnen de biomonitoring worden persoonlijk meegedeeld aan de deelnemers.

- enkel interpreteerbare resultaten worden gecommuniceerd;
- resultaten die voor deelnemers niet interpreteerbaar zijn, worden enkel op vraag van de betrokkene gecommuniceerd, vergezeld van toelichting door de promotor-arts;
- resultaten die van medisch belang zijn voor de betrokkene worden onmiddellijk gecommuniceerd.

Communicatie van collectieve resultaten

Bij de bekendmaking van geaggregeerde data (collectief niveau) worden de deelnemers aan de onderzoeken nooit later op de hoogte gebracht van de resultaten dan andere beleidsactoren en intermediaire actoren. De Stuurgroep van het Steunpunt, andere beleidsactoren (bijvoorbeeld de politiek en ambtelijk verantwoordelijken), instanties die mee instaan voor de opvang van vragen bij de onderzoeksresultaten (bijvoorbeeld huisartsen of hun netwerken, medisch milieukundigen bij de logo's) en terreinorganisaties met kennis over het bereiken van specifieke doelgroepen kunnen evenwel worden betrokken bij de voorbereiding van de communicatie, conform het specifieke communicatieplan en onder strikt embargo.

Intermediaire actoren en beleidsactoren die betrokken werden bij het onderzoek (bijvoorbeeld scholen, CLB's, relevante beleidsdomeinen en andere actoren die werden betrokken bij transversale thema's) hebben hierna voorrang, dit wil zeggen dat ze de boodschap nooit later mogen ontvangen dan niet-betrokken actoren. Daarna worden de collectieve resultaten eenvoudig toegankelijk gemaakt, bijvoorbeeld via de website (mits aanmelding) en/of brochure, met verzekering van de privacy. Over de beschikbaarheid van de ruwe data na 2020 worden in een aparte nota afspraken gemaakt tussen opdrachtgever en opdrachthouder, conform de beheersovereenkomst.

Het optreden bij **occasionele communicatie**, dit wil zeggen los van de voorziene activiteitenkalender van het steunpunt, blijkt moeilijk te regelen. Doorgaans is er weinig tot géén tijd voor intern overleg en is uitwerking in de praktijk deels niet in onze eigen handen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om rechtstreekse vragen van journalisten aan onderzoekers of mediacommunicatie van andere dan steunpuntproducten van die onderzoekers. De richtlijn bij deze occasionele communicatie is dat uitdrukkelijk nadruk wordt gelegd in de externe communicatie op het persoonlijk en niet-steunpunt gerelateerd zijn van de uitspraken. Onmiddellijk volgend wordt de stuurgroep op de hoogte gebracht van de communicatie.

Tijdens **crisismomenten** in de communicatie treedt een crisisplan in werking. Dit crisisplan wordt opgesteld in samenspraak met vertegenwoordigers van het consortium en de stuurgroep. Het bevat minimaal gegevens over welke types crisis relevant worden geacht, wie sleutelfiguren zijn (naargelang het onderwerp) en hoe ze te bereiken zijn (wie verwittigt wie). Standaard is dat minimaal de promotor-coördinator, de woordvoerder, de inhoudelijk bevoegde promotor of zijn vervanger, het kabinet en de bevoegde administratie. Gezien het grenzenwerk dat milieugezondheidsonderzoek en de interpretatie van resultaten zijn, is het immers van belang dat zowel de kennisproducenten als de beleidsmakers vertegenwoordigd zijn. Wanneer een van deze instanties niet tijdig kan worden bereikt, wordt van de voorgestelde actie (crisisplan) melding gemaakt via mail en aanvullend via telefoon. Bij ernstige aangelegenheden is het aangewezen een crisismanager aan te duiden. Crisismomenten kunnen zich voordoen wanneer er fouten optreden, communicaties van buitenaf impact hebben op de onderzoeksactiviteiten, inbreuken worden vastgesteld tegen de spelregels, wanneer er sprake is van tegenstrijdigheden.

Wanneer onderzoekers of overheden zich niet aan de afspraken of spelregels houden, wordt een debriefing gehouden op het Dagelijks bestuur of de Stuurgroep in aanwezigheid van de betrokkene(n). Om problemen te vermijden wordt kort voor elke (geplande) externe communicatie een korte **pro memorie** rondgestuurd aan alle promotoren.

Interpretatie en valorisatie van wetenschappelijke inzichten in externe communicatie.

Een basisprincipe is dat over de resultaten van het project in de verschillende fasen extern gecommuniceerd wordt. Dit geldt zeker voor de resultaten die bij het bekendmaken van het onderzoek in het vooruitzicht gesteld zijn. Hierbij wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen valorisatie in publiekscommunicatie en valorisatie in wetenschappelijke kring. In wat volgt gaat het minder over de valorisatie in louter wetenschappelijke kring: peer reviews, manuscripten voor wetenschappelijke tijdschriften, abstracts, lezingen en proceedings. Steunpunt-interne afspraken daarover zijn vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst van het consortium.

De overheid heeft een andere rol dan de onderzoekers. Het is de overheid die uiteindelijk beleidsconclusies moet trekken. Er wordt rekening gehouden met de generieke bepalingen uit de beheersovereenkomst van het steunpunt 2016-2020. Hieronder volgen bepalingen die uitdrukkelijk op maat zijn gesneden van interpretatie en valorisatie in de complexe milieugezondheidsmaterie en dus specifiek zijn voor dit steunpunt.

Initiatiefrecht tot publiekscommunicatie

De overheid heeft het eerste initiatiefrecht tot het beoordelen van de opportuniteit en in gang zetten van de stappen voor de bekendmaking van onderzoeksresultaten. Een eerste noodzakelijke stap is het maken van afspraken binnen het consortium over de volgende vragen:

- **Wie** communiceren: wie namens de overheid en wie van de onderzoekers? Waar het de onderzoekers betreft is het aangewezen één woordvoerder aan te wijzen die namens de verschillende betrokken onderzoekers naar buiten optreedt. Communicatievaardigheden zijn hierbij eerder van belang dan specialistische kennis van zaken. Wel is het steeds aangewezen dat andere onderzoekers bij de communicatie aanwezig zijn om specifieke vragen met betrekking tot hun vakgebied te beantwoorden.

- **Wanneer** wordt er gecommuniceerd?
- Over **wat** wordt er gecommuniceerd?
- **Hoe** wordt er gecommuniceerd?

Interpretatie van resultaten in functie van publiekscommunicatie

Er bestaat geen vooraf te bepalen standaardinhoud voor publiekscommunicatie over humane biomonitoringresultaten, niet in het minst voor de nieuwere polluenten. De boodschap moet het resultaat zijn van een ad hoc en op inhoudelijke kruisbestuiving gericht overleg tussen opdrachtgever en –nemer en bij voorkeur ook met betrokkenen op het terrein. Loutere overheids- of wetenschapscommunicatie worden vermeden.

De boodschap moet getoetst en duidelijk zijn en aansluiten bij de voorkennis van de doelgroep waarvoor de boodschap is bedoeld. Ook moet de boodschap goed gestructureerd zijn, boeiend en interactief worden gebracht, aangepast aan de taalvaardigheid van de doelgroep.

Tijdens de publieksvoorstelling van de onderzoeksresultaten worden deze geduid naar hun (volks)gezondheidskundige betekenis. Risicovergelijkingen (relatieve hoogte /laagte van het risico) kunnen daarbij worden gebruikt, dit in functie van een zorgvuldige verduidelijking van de betekenis. Daarbij wordt rekenschap gegeven van diverse gezondheidsperspectieven en perceptieverschillen in types van risico's.

Indien de stuurgroep aangeeft dat niet of in onvoldoende mate wordt voldaan aan bovenstaande afspraken, kan de stuurgroep het steunpunt opdracht geven het communicatiestappenplan en/of -protocol aan te passen. Hierbij wordt gestreefd naar een consensus tussen de stuurgroep en de andere leden van het steunpunt.

Bij de externe communicatie licht elke betrokkene (in het geval van de onderzoekers doorgaans de woordvoerder die namens hen optreedt) de eigen visie en positie toe. Dit geldt ook wanneer er sprake is van verschillende standpunten. Elke partij moet zich comfortabel kunnen voelen in het debat. Het is cruciaal de onzekerheden en controverses in een dossier kenbaar te maken in de externe communicatie. Dit betekent echter niet dat controverses in het openbaar beslecht moeten worden. Essentieel is dat deze eerst in intern overleg besproken worden. Wel is het waardevol verschil in standpunten naar voren te brengen. Het is niet de bedoeling dat tijdens de externe communicatie openlijk een discussie beslecht wordt, noch dat er voor de betrokkenen van het consortium noch de stuurgroep nog onbekende standpunten naar voren gebracht worden. Het is van belang dat er naar gestreefd wordt met één vorm van communicatie naar buiten te komen. Hierin moeten de verschillende standpunten naar voren gebracht en beargumenteerd worden. Het best gebeurt dit zoveel mogelijk gelijktijdig.

Vershil in standpunten binnen het consortium mag er niet in resulteren dat de externe communicatie uitgesteld wordt. De tijd nodig voor intern overleg is inbegrepen in de periode voorzien voor interpretatie van de gegevens.

Goedkeuring en kennisgeving over publiekscommunicatie

Publiekscommunicatie naar aanleiding van de onderzoeksactiviteiten van het steunpunt kan slechts geschieden na goedkeuring door de verantwoordelijke minister, die zich hierin laten bijstaan door de stuurgroep. Alle documenten in verband met elke publiekscommunicatie moeten minstens 5 weken voor de geplande communicatie via de stuurgroep aan de verantwoordelijke minister worden bezorgd. Wanneer de minister niet binnen de drie weken reageert, heeft de stuurgroep nog

twee weken om zijn beslissing over de goedkeuring van de communicatie mee te delen aan het steunpunt. De communicatie van de finale en voorbereide resultaten kan eenzijdig niet langer dan 3 maanden na aanmelding bij de stuurgroep worden uitgesteld.

Een belangrijk principe is dat zowel de opdrachtgever (de overheid) als de opdrachtnemer (de onderzoekers) steeds hun verantwoordelijkheid opnemen door deelname aan de externe communicatie. Als de opdrachtgever er voor kiest zelf geen externe communicatie te voorzien, betekent dit niet dat de opdrachtnemer niet extern over het onderzoek mag publiceren en communiceren. De opdrachtgever stelt het steunpunt in kennis van haar motivering van niet-deelname aan externe communicatie. Vanzelfsprekend heeft hieraan voorafgaand wel overleg plaatsgevonden tussen de overheid en de onderzoekers.

Kennisgeving over wetenschappelijke communicatie

Onder wetenschappelijke communicatie worden verstaan peer reviews, manuscripten voor wetenschappelijke tijdschriften, abstracts, lezingen en proceedings die gebaseerd zijn op resultaten die eerder werden gerapporteerd naar de opdrachtgever. Aanvullend op artikel 5.5.2 van de Beheersovereenkomst, dient deze wetenschappelijke communicatie niet door de verantwoordelijke minister en de stuurgroep te worden goedgekeurd. Wel moeten alle documenten in verband met de wetenschappelijke communicatie ter kennisgeving via de stuurgroep aan de verantwoordelijke minister worden bezorgd. In geval van (deels) nieuwe inzichten gebeurt dat met een inhoudelijke samenvatting, minstens twee weken voor de geplande communicatie.

Acknowledgement

In rapporten voor de publiekscommunicatie en in wetenschappelijke publicaties dienen de opdrachtgever en financieringsbron vermeld. De standaardzin daarvoor luidt als volgt:

"Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie in het kader van het Steunpunt Milieu en Gezondheid (2016-2020). De auteurs zijn verantwoordelijk voor de informatie in dit manuscript, deze is niet noodzakelijk bekrachtigd door de opdrachtgever."

"This paper is based on research conducted within the frame of the Flemish Center of Expertise on Environment and Health (FLEHS 2016-2020), funded by the Environment, Nature and Energy Department of the Flemish government. The views expressed herein are those of the author(s) and are not necessarily endorsed by the Flemish government."

Nazorg en beleidsdoorwerking van resultaten

Het is van belang dat diegenen die deelnemen aan externe communicatie ook nadien bereikbaar zijn voor nadere toelichting, zowel de onderzoekers van het steunpunt en de diensten die verbonden zijn met de functioneel bevoegde ministers. Het naar buiten brengen van onderzoeksresultaten is immers geen eindpunt maar het begin van een verdere verwerking van de informatie. Het Faseplan voor actie is een apart initiatief dat deze verdere interpretatie ten behoeve van beleidsdoorwerking structuur kan geven.